

Asia: VN/1984/2019

## **Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus**

### Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

**Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?**

Ehdotettu muutos parantaa uhrien oikeutta seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen. Ehdotetun uudistuksen tehoa kuitenkin heikentää se, ettei vapaaehtoisuutta ole määritelty. Ehdotus jää esimerkiksi epäselväksi sen suhteen, miten painostamista pitäisi arvioida ja missä vaiheessa painostus ylittää rajan, jolloin ei voida enää puhua vapaaehtoisuudesta. Painostaminen seksuaaliseen kanssakäymiseen on yleistä varsinkin alistavissa parisuhteissa. Tyypillisesti kyse on miehestä, joka käyttää henkistä väkivaltaa naista kohtaan. Yksittäinen seksuaalinen tilanne ei välttämättä näydy painostavana, mutta väkivalta muodostaa jatkumon, jossa mies kykenee manipuloimaan naista hyvin pienilläkin teoilla.

**Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?**

Kyseiseen kohtaan olisi ehdottomasti lisättävä tekemuotona myös se, että tekijä väärinkäyttää valta-asemaansa saadakseen toisen sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon (nykyinen seksuaalinen hyväksikäyttö). Tältä osin Naisten Linja viittaa myös Amnesty International Suomen osaston eriävään mielipiteeseen sekä varatuomari Minni Leskisen lausuntoon.

Leskinen ehdottaa kohtaa täsmennettävän seuraavasti:

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka...

(2) käyttämällä hyväkseen sitä, että toisella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan tai toisen tahdonilmaisua on pidettävä pätemättömänä heikentyneen tajunnantilan tai tiedottomuuden, voimakkaan päihtymistilan, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan, tilanteen äkillisyyden, toisen erityisen riippuvuussuhteen tai tekijän henkisen tai konkreettisen valta-aseman väärinkäytön vuoksi, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Naisten Linja kannattaa tällaista täsmennystä.

## Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

### **Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?**

Törkeä seksuaalinen kajoaminen on tärkeä lisäys nykyiseen oikeustilaan nähden. Seksuaaliset teot voivat olla hyvin vakavia, vahingollisia ja pitkäkestoisia sekä lähellä sukupuoliyhteyttä ilman, että sukupuoliyhteys toteutuu. Näissä tapauksissa on tarpeen voida tuomita tekijä vakavammasta teosta ja ankarammalla asteikolla kuin olisi mahdollista pelkästään seksuaalisen kajoamisen pykälän nojalla.

### **Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?**

Seksuaalisen hyväksikäytön pykälän säilyttäminen on ristiriidassa ehdotuksen muun kehityssuunnan kanssa. Kyse on tekijän aktiivisesta, tahallisesta teosta, joka on usein uhrin kannalta hyvin vahingollinen. Valta-asemaan väärinkäyttö mitätöi annetun suostumuksen. Uhri ei voi osallistua vapaaehtoisesti, jos toinen väärinkäyttää valta-asemaansa. Kuitenkin ehdotettu sääntely perustuu ajatukselle, että uhri osallistuu vapaaehtoisesti. Erityisen irvokasta on kuvitella tilanne, jossa 16-17-vuotias olisi vapaaehtoisesti seksuaalisessa kanssakäymisessä vanhempansa kanssa (2 mom).

Naisten Linja viittaa myös Amnesty Internationalin eriävään mielipiteeseen. Erityisesti on kysyttävä, miksi valta-aseman väärinkäyttöä pidetään vähemmän vakavana tekotapana kuin vaikkapa uhkausta, kun tekijä vaikuttaa yhtä lailla aktiivisesti uhrin tahdonmuodostukseen. Seksuaalinen autonomia edellyttää, että uhri voi muodostaa tahtonsa vapaasti prosessin jokaisessa vaiheessa. Aseman väärinkäytössä tekijä vaikuttaa uhrin tahdonmuodostukseen tyyppillisesti aikaisemmassa vaiheessa prosessia kuin vaikkapa uhatessa, sillä valtasuhde mahdollistaa tilanteen ”pohjustamisen”. Uhrin tahdonmuodostukseen vaikuttaminen on yhtä lailla moitittavaa tapahtui se sitten välittömästi ennen sukupuoliyhteyttä tai muuta seksuaalista tekoa tai jo aiemmassa vaiheessa. Siksi valta-aseman hyväksikäyttötilanteet tulisi siirtää raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen soveltamisalaan ja seksuaalisen hyväksikäytön pykälä kumota.

Naisten Linja pitää myös erittäin huolestuttavana pykälään ehdotettuja muutoksia. Tältä osin viittaamme jälleen Amnesty Internationalin eriävään mielipiteeseen. Naisten Linjan tulkinta on, että ehdotetut muutokset kaventaisivat rangaistavan käyttäytymisen alaa, mikä on ristiriidassa sen kanssa, että seksuaalisen autonomian suojaa pyritään parantamaan.

Lisäksi pykälään ehdotetut muutokset, jonka mukaan 1 ja 2 kohdat koskevat vain 16-17-vuotiaita, synnyttää katvealueen tätä nuorempien lasten osalta. Ehdotettujen 12 ja 15 §:ien nojalla valta-aseman väärinkäyttö tekee 12-15-vuotiaaseen kohdistetusta teosta rikoksen vain, jos tekijän ja uhrin ikä- ja kypsyysero on olennainen. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole, jos kyse on esimerkiksi vapaa-

ajan harrastuksesta. Ellei valta-aseman väärinkäytön katsota mitätöivän vapaaehtoista osallistumista, eivät nämä tapaukset tule katetuiksi 12 ja 15 §:ssä. Ongelma voidaan korjata sillä, että valta-aseman väärinkäyttö lisätään raiskauksen 2 mom 2 kohtaan varatuomari Minni Leskisen ehdottamalla tavalla.

### **Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?**

Laajennus on erittäin tarpeellinen. Ehdotuksessa on lueteltu monia tyypillisiä seksuaalisen ahdistelun muotoja. Erityisesti sähköisiä viestintävälineitä käyttäen tapahtuva ahdistelu on yleistä ja vaikuttaa negatiivisesti uhrin elämään. Uhri on tässäkin rikosmuodossa tyypillisesti nainen. Pykäläehdotuksesta heijastuu tietynlainen pelko siitä, että hyvin lievinä pidettyjä tekoja ilmoitettaisiin poliisille ja tuomittaisiin uuden pykälän perusteella. Tämä näkyy sanamuodossa "kosketteluun voimakkuutensa tai toistuvuutensa vuoksi vakavuudeltaan rinnastettavalla tavalla", jolla soveltamisalaa yritetään rajata. Seksuaalinen ahdistelu on kuitenkin lievin aikuisiin kohdistuvista seksuaalirikoksista, joten sen kuuluu kattaa kaikki sellaiset seksuaalisen autonomian loukkaukset, joista halutaan rangaista rikoksena ja jotka eivät tule katetuiksi muilla pykälillä. Rangaistavuuden alarajaa ei siis tule kytkeä nykyisin rangaistavien koskettelutekujen vakavuuteen, vaan riittävää tulisi olla, että teko on omiaan loukkaamaan uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Ylimääräinen vakavuusedellytys tulisikin poistaa.

Naisten Linja kiinnittää huomiota perustelujen kohtaan sivulla 176, jossa todetaan, että seksuaalisena ahdisteluna pidettäisiin myös sitä, että henkilö oikeudettomasti menee vastakkaisen sukupuolen pukeutumis- tai peseytymistiloihin. Pukeutumis- tai peseytymistiloihin meneminen on hyvä esimerkki seksuaalisen ahdistelun muodosta, jota ei ole nimenomaisesti mainittu pykäläehdotuksessa vaan sisältyy avoimeen tunnusmerkistöön "muulla vastaavalla tavalla". Kirjaus ei kuitenkaan huomioi transihmisiä ja on heidän kannaltaan vahingollinen. Naisten Linja ehdottaa vaihtoehtoiseksi kirjaukseksi: "Säännöksessä tarkoitettuja muulla tavalla tehtyjä seksuaalisia tekoja voisivat olla esimerkiksi riisuutuvien, pukeutuvien tai alastomien henkilöiden epäasiallinen katseleminen yhteisessä pukeutumis- tai peseytymistilassa tai toisen riisuutumisen seuraaminen salaa ovenraosta."

### **Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?**

Naisten Linja kannattaa uutta pykäläehdotusta. Seksuaalisen kuvan levittäminen, erityisesti ns. kostoporno, on erittäin vahingollinen tapa loukata uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta.

### **Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?**

Ehdotettu laajennus on kannatettava. Se toisi sukupuoliyhteyden piiriin tekoja, joita suostumuksellisina tekoina yleensä kuvataan 'seksiksi' (erityisesti suuseksin osalta). Uhrin on usein mahdoton sanoa, onko tekijä tunkeutunut kielellään emättimeen vai ei, eikä tällä ole merkitystä teon vahingollisuuden kannalta. Ehdotettu laajennus vähentäisi tarvetta "mittailla" tunkeutumisen syvyyttä ainakin kielellä tai sukuelimellä toteutetun teon suhteen.

## Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Mietinnössä ehdotetaan, että seksuaalirikokset säilytettäisiin tahallisina rikoksina (lukuun ottamatta seksikaupan uhrin hyväksikäyttöä, joka on nykyisinkin tuottamuksellisenä rangaistava). Työryhmän perustelut tälle valinnalle eivät vakuuta. Esimerkiksi seksikaupan uhrin hyväksikäyttöön säädettiin tuottamuksellinen tekemuoto sen takia, että tahallinen tekemuoto ei kattanut tilanteita, joissa tekijä ei piitannut vihjeistä, joiden olisi tullut saada hänet kyseenalaistamaan se, oliko uhri myymässä seksiä vapaaehtoisesti. "Tahallisen tietämättömyyden" tilanteet tulisikin kriminalisoida samaan tapaan kuin tahalliset rikokset. Tuottamuksellisen raiskauksen ja tuottamuksellisen seksuaalisen kajoamisen tarvetta tulisi selvittää lisää.

## Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

### Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Naisten Linja kannattaa ehdotusta. Se selkeyttää sääntelyä.

Useiden ikärajojen luominen ja sääntelyn rakentaminen niin, ettei luotujen ikäluokkien välillä ole päällekkäisyyttä, muodostaa kuitenkin katvealueita sääntelyyn. Katvealueet liittyvät toisaalta ikään liitettyyn tahallisuusvaatimukseen ja toisaalta erilaisten tekotapojen monimuotoisuuteen, erityisesti valta-aseman väärinkäytön eriyttämiseen omaksi tekotavakseen (seksuaalinen hyväksikäyttö) aikuisiin kohdistuvissa rikoksissa.

Ensimmäinen esimerkki koskee raiskausta, jossa 20-vuotias tekijä on sukupuoliyhteydessä nukkuvan 11-vuotiaan kanssa. Tekijä ei kuitenkaan tiennyt uhrin olevan alle 12-vuotias, vaan luuli tämän olevan jo 12 vuotta täyttänyt. Hänellä on tähän perusteltu syy - esim. tekijä on tiennyt hänen syntymävuotensa ja pitänyt varsin todennäköisenä, että syntymäpäivä on jo ollut (kuten KKO 2014:54). Ikään perustuvan rikoksen (12 § 1 kohta) tahallisuus ei täyty. Toisaalta 2a kohtakaan ei ole sovellettavissa, koska uhri ei ole ollut kaksitoista vuotta täyttänyt. Kuitenkin on aivan selvää, että kyseessä on raiskaus. Tekijä uhkaa jäädä rankaisematta.

Porsaanreikä voitaisiin tukkia siten, että 12 ja 15 §:ien 2-kohdista poistetaan alaikäraja, siis:

12 § Joka on sukupuoliyhteydessä

kahtatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa taikka

kuusitoista vuotta nuoremman lapsen kanssa

a) 3 §:n 1—2 momentissa tarkoitetulla tavalla,

b) jos osapuolten iässä tai henkisessä kypsyydessä on olennainen ero

c) jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden,

taikka saa kuusitoista vuotta nuoremman lapsen kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla,

on tuomittava lapsenraiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Toinen esimerkki koskee tapausta, jossa 18-vuotias valmentaja asemaansa hyväksikäyttäen taivuttelee 14-vuotiaan sukupuoliyhteyteen. Osapuolten ikä- ja kypsyysero ei ole olennainen, joten 12 § 2b-kohta ei ole sovellettavissa. Ei myöskään voida saman tien todeta, ettei uhri osallistunut vapaaehtoisesti, koska sääntelyssä on valittu lähestymistapa, jossa valta-aseman väärinkäyttö ei mitätöi suostumusta (seksuaalisen hyväksikäytön pykälän säilyttäminen erillään). Mikäli uhri olisi 16-vuotias, tapaus voitaisiin tutkia seksuaalisena hyväksikäyttönä siinäkin tapauksessa, ettei voida todistaa, ettei uhri osallistunut vapaaehtoisesti. Koska uhri on alle 16-vuotias, voidaan tapaus kuitenkin tutkia ainoastaan sen nojalla, osallistuiko uhri vapaaehtoisesti. Tätä ei voida pitää kannatettavana lähestymistapana. Ellei valta-aseman väärinkäytön katsota mitätöivän vapaaehtoista osallistumista, eivät nämä tapaukset tule katetuiksi 12 ja 15 §:ssä. Ongelma voidaan korjata sillä, että valta-aseman väärinkäyttö lisätään raiskauksen 2 mom 2 kohtaan Minni Leskisen ehdottamalla tavalla.

### **Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?**

Naisten Linja viittaa tältä osin Amnesty Internationalin eriävään mielipiteeseen. Ehdotetussa sääntelyssä on annettu liikaa painoarvoa 12-15-vuotiaan suhtautumiselle tapauksissa, joissa osapuolten ikäero on olennainen. Ehdotetut säännökset 'sukupuoliyhteys lapsen kanssa' ja 'lapsen kohdistuva seksuaalinen teko' heikentävät lasten koskemattomuuden suoja suhteessa nykyiseen oikeustilaan, jossa nämä tapaukset tuomittaisiin lapsen seksuaalisina hyväksikäyttöinä (mahdollisesti jopa törkeänä). Tämä epäkohta tulisi korjata sisällyttämällä ehdotetun 14 §:n tapaukset 12 §:ään esim. Näin:

12 § Lapsenraiskaus.

Joka on sukupuoliyhteydessä

kahtatoista vuotta nuoremman lapsen kanssa taikka

kuusitoista vuotta nuoremman lapsen kanssa

a) 3 §:n 1—2 momentissa tarkoitetulla tavalla,

b) jos osapuolten iässä tai henkisessä kypsyydessä on olennainen ero

c) jos tekijä on lapsen vanhempi tai vanhempaan rinnastettavassa asemassa lapseen nähden,

taikka saa kuusitoista vuotta nuoremman lapsen kolmannen kanssa sukupuoliyhteyteen 1 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetulla tavalla,

on tuomittava lapsenraiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Ehdotuksessa muutettaisiin myös nykyistä oikeustilaa sen suhteen, pitääkö eroa olla osapuolten iässä vai henkisessä kypsytydessä vai molemmissa. Nykyisin riittää, että eroa on jommassa kummassa. Tulevaisuudessa eroa pitäisi olla molemmissa. Tämä avaa ongelmallisella tavalla oven sille, että tekijä väittää uhrin olevan ”ikäistään kypsempi”. Tyypillisesti tällainen haitallinen kypsytyden arviointi kohdistuu teini-ikäisiin tyttöihin. Tällainen mahdollisuus täytyy sulkea pois muuttamalla ja-sana tai-sanaksi 12 §:n 2b-kohdassa ja muissa kohdissa, joissa esiintyy vaatimus siitä, että ”osapuolten iässä ja henkisessä kypsytydessä on olennainen ero”.

### **Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?**

Ks. lapsenraiskauksesta sanottu.

### **Mitä mieltä olette sukupuolilyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?**

Tavoitetila on oikea. Ikäluokkien kirjaaminen lakiin ilman päällekkäisyyttä (alle 12-vuotiaat erikseen ja 12-15-vuotiaat erikseen) uhkaa kuitenkin luoda porsaanreikiä. Ks. lausuntomme lapsiin kohdistuvia tekoja koskevien säännösten eriyttämisestä omaksi kokonaisuudekseen.

### **Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?**

-

### **Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?**

-

### **Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?**

Naisten Linja viittaa professori Johanna Niemen lausuntoon siitä, että laissa ei ole kyetty riittävästi huomioimaan grooming-tekoja.

Naisten Linja kannattaa myös varatuomari Minni Leskisen ehdotusta siitä, että seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta kriminalisoitaisiin 16-17-vuotiaiden osalta seksuaalisena hyväksikäyttönä.

## **Rangaistukset**

### **Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?**

-

## **Muut huomiot**

### **Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?**

-

**Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?**

-

**Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?**

-

Piha Otava  
Naisten Linja Suomessa ry

Anttonen Taru  
Naisten Linja Suomessa ry